

УДК 658.1:334.78:338.45
JEL: M14; F60; F69
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-6-12-20>

ГЛОБАЛЬНА ЕКОНОМІКА ТА ЇЇ ВИМОГИ ДО СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

©2023 ПОДРЕЗ О. І., ЧЕРЕПАНОВА В. О.

УДК 658.1:334.78:338.45
JEL: M14; F60; F69

Подрез О. І., Черепанова В. О. Глобальна економіка та її вимоги до соціальної відповідальності підприємств

Метою статті є дослідження сутності дефініції «глобальна економіка», а також впливу сучасних трансформаційних процесів на діяльність держави та підприємств у сфері соціального захисту та соціального забезпечення працівників і населення. На базі термінологічного аналізу визначено сутність і характерні особливості глобальної економіки як процесу, що постійно змінюється та стосується об'єднання країн в єдиний інформаційний, економічний, екологічний та соціальний простір. Проведено систематизацію позитивних і негативних наслідків глобалізації щодо розвитку соціальної сфери розвинутих країн світу і країн, що розвиваються. Доведено, що під впливом негативних наслідків глобалізації виникає потреба у формуванні системи соціального захисту, який базується на використанні соціального забезпечення на рівні держави та на рівні підприємства за видами та інструментами. На рівні держави соціальне забезпечення розподілено на такі види, як: правове та адміністративне, економічне, екологічне, матеріально-енергетичне та медичне, а на рівні підприємства – фінансове, екологічне, матеріально-енергетичне, медичне та правове. Такий розподіл дозволяє вживати заходи щодо соціального захисту за конкретними видами соціального забезпечення. Побудовано ланцюг щодо ліквідації впливу негативних наслідків на соціальну сферу, а саме: наслідки впливу глобальної економіки – соціальні наслідки – соціальний захист – соціальна відповідальність – соціальне партнерство. У подальшому дослідженні доцільно побудувати концепцію управління соціальною відповідальністю підприємств, яка спрямована на розробку та впровадження заходів соціального захисту, а також визначити структуру, складові та інструменти механізму щодо її впровадження.

Ключові слова: глобальна економіка, наслідки глобальної економіки, соціальні наслідки, соціальне партнерство, соціальний захист, соціальна відповідальність.

Рис.: 3. **Табл.:** 3. **Бібл.:** 20.

Подрез Ольга Іванівна – доктор філософії з економіки, асистент кафедри економіки бізнесу і міжнародних економічних відносин, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (вул. Кирпичова, 2, Харків, 61002, Україна)

E-mail: olha.podrez@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0099-0115>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/R-7334-2018>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57214116641>

Черепанова Вікторія Олександрівна – кандидат економічних наук, професор, професор кафедри економіки бізнесу і міжнародних економічних відносин, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (вул. Кирпичова, 2, Харків, 61002, Україна)

E-mail: vitcherepanova@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0294-1678>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/R-7310-2018>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57211414007>

UDC 658.1:334.78:338.45
JEL: M14; F60; F69

Podrez O. I., Cherepanova V. O. The Global Economy and Its Requirements for Social Responsibility of Enterprises

The article is aimed at studying the essence of the definition of «global economy», as well as the impact of modern transformation processes on the activity of the State and enterprises in the sphere of social protection and social security of workers and population. On the basis of terminological analysis, the essence and characteristics of the global economy as a constantly changing process concerning the unification of countries into a single informational, economic, ecological and social space have been determined. A systematization of positive and negative consequences of globalization in relation to the development of the social sphere of developed countries and developing countries was carried out. It is proved that, under the influence of the negative consequences of globalization, there is a need to form a system of social protection, which is based on the use of social security at the level of the State and at the level of enterprise, in accordance with types and instruments. At the State level, social security is divided into such types as: legal and administrative, economic, ecological, material and energy, and medical, and at the enterprise level as financial, ecological, material and energy, medical, and legal. This distribution allows taking measures for social protection for specific types of social security. A chain has been built to eliminate the impact of negative consequences on the social sphere, namely: the consequences of the impact of the global economy – social consequences – social protection – social responsibility – social partnership. In further research, it is advisable to build a conception of social responsibility management of enterprises, which is aimed at developing and implementing social protection measures, as well as to determine the structure, components and instruments of the mechanism for its implementation.

Keywords: global economy, consequences of the global economy, social consequences, social partnership, social protection, social responsibility.

Fig.: 3. **Tabl.:** 3. **Bibl.:** 20.

Podrez Olha I. – PhD (Economics), Assistant of the Department of Business Economics and International Economic Relations, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute» (2 Kyrpychova Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: olha.podrez@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0099-0115>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/R-7334-2018>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57214116641>

Сучасний період розвитку світової економіки характеризується наявністю широкого спектра трансформаційних процесів, які стосуються всіх сфер виробництва, торгівлі, наукових досліджень і суспільства в цілому. Багато країн світу активно підтримують діяльність малого та середнього бізнесу, але їх економічний розвиток у більшості випадків приводить до утворення міжнародних спільних підприємств (МСП), транснаціональних (ТНК) і багатонаціональних корпорацій (БНК) і міжнародних корпоративних спілок (МКС). Поглинання суб'єктів малого та середнього бізнесу великими корпораціями не завжди є процесом безболісним як для персоналу, так і для територій, регіонів, де вони функціонували. Окрім цього, утворення великих підприємств вимагає вирішення проблем, що виникають між ними, між регіонами, між країнами, тобто він приводить до трансформації національних економік у єдину глобальну економіку з функціонуванням МСП, ТНК, БНК і МКС.

У результаті трансформації національних у глобальну, або всеосяжну, економіку виникає багато як позитивних факторів, які надають певні переваги для розвитку окремих країн, так і негативних чинників та протиріч щодо соціально-економічного розвитку окремої країни, регіону, підприємства. Такими проблемами визнані: екологічна, демографічна, сировинна, міжнародної безпеки, продовольча та інші. При цьому проблеми загалом вирішуються окремо одна від одної, але, на наш погляд, до їх вирішення доцільно підходити комплексно.

Оскільки в сучасному світі держави намагаються будувати соціально орієнтовану економіку, вирішення проблем глобалізації доцільно розглядати в аспекті впливу на соціальну відповідальність підприємств як найменший суб'єкт господарювання соціально орієнтованої економіки країни.

Останнім часом усе частіше з'являються статті, навчальні посібники, монографії з питань глобальної економіки, або глобалістики (А. О. Сімахова, О. Г. Бут-Гусаїм, Є. М. Гелеверя та Ю. І. Сергієнко, К. С. Нестерова, М. Ю. Щербата, Р. В. Гришова, О. В. Довгаль, У. Я. Андрусів, О. В. Ткаліч, О. С. Павленко, О. І. Ковтун, П. О. Куцик, Г. І. Башнянин, В. В. Рокоча, Б. М. Одягайло, В. І. Терехов, С. І. Белей, С. В. Бойда, М. І. Колодінська, О. О. Плахотнік та ін.).

Питання, що розглядаються в наукових і навчальних працях, стосуються теоретичних основ глобалістики, її впливу на економіку країн з різними

рівнями економічного розвитку, у тому числі й України. Проте питання глобалізації лише декілька авторів пов'язують з проблемами формування соціальної економіки та соціальної відповідальності підприємств, що виникають при злитті, поглинанні підприємств малого та середнього бізнесу, організації та функціонуванні транснаціональних корпорацій (ТНК), побудові соціально орієнтованої економіки країн тощо.

Соціальну відповідальність у навчальних і наукових працях представлено за такими напрямом:

- ✦ *теоретичні основи* (категоріальний апарат, принципи, теорії, моделі та ін.);
- ✦ *методологічні аспекти* (методи, показники оцінки ефективності впровадження соціальної відповідальності на всіх рівнях управління – мега-, макро-, мезо-, мікро-).

До цих праць належать роботи зарубіжних фахівців (Г. Боуен, Л. Бурк, М. Веласкес, К. Девіс, Х. Джонсон, А. Керолл, Ф. Котлер, Дж. Л. Логздон, Дж. Мак-Гуир, Л. Ненсі, А. Неш, Дж. Ролз, К. Сміт, Р. Фріман, М. Фрідман, Р. Стюерера та ін.) та вітчизняних (Ю. Г. Лисенко, Н. Г. Гузь, С. К. Чернов, С. Я. Салига, Л. А. Пономаренко, Р. М. Лепа, Л. Н. Сергеева, А. В. Бакурова, В. Г. Воронкова, Р. Л. Шейнін та ін.). Але питання управління соціальною відповідальністю в умовах глобалізації економіки майже не розглядаються.

Таким чином, метою статті є дослідження сутності дефініції «глобальна економіка», а також впливу сучасних трансформаційних процесів на діяльність держави та підприємств у сфері соціального захисту за соціальним забезпеченням працівників і населення. Для досягнення мети поставлено такі завдання:

- ✦ визначити характерні особливості глобальної економіки;
- ✦ виявити наслідки впровадження глобальної економіки на розвиток соціальної сфери за рівнями управління;
- ✦ визначити, на які напрями розвитку суб'єктів господарювання впливають негативні наслідки глобалізації;
- ✦ сформувати ланцюг щодо ліквідації впливу негативних наслідків на соціальну сферу;
- ✦ визначити види соціального захисту та забезпечення за двома рівнями управління. Перший – макро (держава) і мезо (регіон), а другий – мікрорівень (підприємство).

Термін «глобалізація» вперше з'явився у праці американських вчених Олівера Рейзера та Болдвіна Девіса «Планетарна демократія», але тільки в середині 1990-х рр. виникла концепція глобалізації, під якою М. Вотерс розуміє «перехід лю-

ства у третє тисячоліття» [цит. за 1, с. 28]. При цьому О. Кукарцев зазначає, що поняття «глобалізація» не має сьогодні чіткого визначення [1, с. 29]. Проаналізуємо визначення цього поняття в сучасних наукових працях вітчизняних учених (табл. 1).

Таблиця 1

Визначення терміна «глобалізація» у сучасних наукових працях

Автор(-и), джерело	Визначення	Характерна ознака
Пітулей В. [2, с. 105].	Процес об'єднання людства в єдиний світовий організм, оскільки характерними ознаками глобалізації називають розширення, поглиблення та прискорення взаємозалежності в усіх аспектах сучасного суспільного життя: від культурного до кримінального, від фінансового до духовного	Процес об'єднання людства, що приводить до взаємозалежності країн у всіх аспектах життя
Навроцька Н. А. [3, с. 97]	Поступове перетворення світового простору в єдину зону, де вільно переміщуються фактори виробництва (капітали, товари, послуги, інформація, робоча сила), формується єдиний інституціональний простір	Формування єдиної зони (інституційного простору), де вільно переміщуються фактори виробництва
Доброєр Н. В. [4, с. 147]	Вливання більшої частини людства в єдину систему фінансово-економічних, суспільно-політичних і культурних зв'язків на основі новітніх засобів телекомунікацій та інформаційних технологій	Єдина система фінансово-економічних, суспільно-політичних і культурних зв'язків, що виникла на основі сучасних інформаційних технологій
Старостіна А., Кравченко В. [5, с. 10]	Глобалізація – це об'єктивний процес розмивання національних кордонів як наслідок пошуку прибуткових сфер відтворення капіталу в усіх його формах (виробничих, фінансових, трудових економічних ресурсів), що приводить до взаємодії, взаємозалежності, взаємопереплетіння національних економік і формування глобального ринку та світової економічної системи	Процес об'єднання національних економік у світову економічну систему з метою прибуткового зростання усіх форм капіталу (виробничого, фінансового, трудового) та формування глобального ринку
Вдовенко Н. М. та інші [6, с. 50]	Глобалізація – це сучасний стан світу та, водночас, процес, який охоплює сферою свого впливу практично всі країни, незалежно від типу та рівня розвитку їх національних економічних систем, домінуючих цінностей, релігійних і світоглядних систем, політичних формацій	Процес, який охоплює всі країни та всі сфери їх життєдіяльності
Мартинів А. [7, с. 66]	Глобалізація є соціальним процесом, який здійснюється людьми на основі їхніх інтересів та ціннісних орієнтирів. Глобалізація є умовним «діагнозом» сучасності. Її ознаками стають такі соціальні процеси, як раціоналізація суспільного буття, урбанізація, поширення освіти та бюрократизації	Соціальний процес, який має ознаки раціоналізації суспільного життя, урбанізації, поширення освіти та бюрократизації
Карасьова Н. А. [8, с. 30]	Глобалізацією світового господарства є трансформаційна інтернаціоналізація національних економік окремих країн із відкритими економічними системами у глобальну економіку міжнародного масштабу, яка функціонує як за єдиними нормами, вимогами, правилами, за умов інформаційного забезпечення глобального простору, так і з урахуванням певних національних особливостей, які можуть бути змінені або скасовані в перспективі, і що здійснюється під впливом загальносвітових тенденцій до відкритості, універсальності та взаємозалежності	Трансформаційна інтернаціоналізація національних економік окремих країн у глобальну економіку міжнародного масштабу, яка функціонує за єдиними нормами та враховує національні особливості

Джерело: складено на основі [2–8].

Таким чином, у наукових працях немає єдиного трактування сутності поняття «глобалізація», але основним є визначення його її процесу, що постійно змінюється, який стосується об'єднання країн в єдиний інформаційний, економічний, екологічний і соціальний простір. При цьому, як зазначають науковці та практики, виникають як позитивні, так і негативні наслідки для розвинутих (табл. 2) і менш розвинутих країн (табл. 3).

Отже, як видно з табл. 2 і табл. 3, країни з розвинутою економікою та країни, що розвиваються, мають різні наслідки. Для розвинутих країн світу глобалізація економіки має більш позитивне значення, ніж для країн, що розвиваються.

Наслідки, особливо негативні, щодо впливу процесу глобалізації на діяльність виробничих підприємств, що працюють у країнах, які розвиваються, різняться за напрямками розвитку підприємства, а саме:

Таблиця 2

Позитивні та негативні наслідки процесу глобалізації світового господарства для розвинутих країн світу

Позитивні наслідки	Вплив на країни	Негативні наслідки	Вплив на країни
1. Зростання обсягів зовнішньої торгівлі	Поглиблення спеціалізації, що веде до монополізації	1. Неконтрольований вплив дешевої некваліфікованої робочої сили	Іммігранти спричиняють фінансові, політичні та інші проблеми, тому їх в'їзд обмежено
2. Експансія національного капіталу на закордонні ринки	Підвищує ефективність використання капіталу	2. Зменшення податкових надходжень та рівня керованості фінансовим сектором	ТНК переводять свої капітали в податкові гавані
3. Доступ до ресурсів інших країн	Лібералізація ринків матеріальних, людських та інших ресурсів	3. Поширення тероризму, транснаціональної злочинності	Відкритість ринків та збільшення імміграції призводять до створення терористичних угруповань
4. Використання переваг міжнародного поділу праці	Оптимізація виробничо-господарських комплексів, що підвищує конкурентоспроможність		

Джерело: складено на основі [10, с. 47–49].

Таблиця 3

Позитивні та негативні наслідки процесу глобалізації світового господарства для країн, що розвиваються

Позитивні наслідки	Вплив на країни	Негативні наслідки	Вплив на країни
1. Зростання ринків збуту продукції національних підприємств	Зростання доходів підприємств, експорту країни, ВВП і ВНД	1. Банкрутство окремих неконкурентоспроможних виробників, галузей, оскільки обладнання, технології й управління застаріли	Скорочення робочих місць, податкових надходжень і збільшення соціальної напруги
2. Залучення прямих іноземних інвестицій	Збільшення обсягів національного виробництва, робочих місць, модернізація виробництва	2. Вилучення ресурсів (матеріальних та інтелектуальних) із країни через використання трансфертних цін	Втрата дефіцитних матеріальних ресурсів та науково-технічних розробок
3. Долучення до новітніх технологій	Використання новітніх технологій, які є у ТНК	3. Високий рівень залежності країни від зовнішньої економічної кон'юнктури ринків	Залежність розвитку країни, регіонів і підприємств від результатів зовнішньоекономічної діяльності
4. Доступ до дефіцитних ресурсів з інших країн	Імпорт дефіцитних ресурсів з інших країн.	4. Нівелювання національних звичаїв та традицій	Втрата національної культури та самобутності шляхом долучення до загальносвітової культури
5. Зростання конкуренції	Підвищує ефективність національного виробництва, якість товарів та послуг		

Джерело: складено на основі [10, с. 49–50].

- ✦ банкрутство підприємств (див. табл. 3) стосується соціальних (втрата робочих місць, збільшення соціальної напруги) та економічних питань (зменшення доходів бюджету, доходів власників підприємства та ін.);
- ✦ вилучення ресурсів (матеріальних та інтелектуальних) із країни стосується матеріальних та енергетичних ресурсів (втрата матеріальних і паливно-енергетичних ресурсів), що, з одного боку, впливає негативно, а з іншого – позитивно, оскільки скорочуються шкідливі викиди в атмосферу, ґрунт і водосховища;
- ✦ високий рівень залежності країни від зовнішньоекономічної кон'юнктури ринків, що негативно впливає на економічний розвиток країни, скорочення номенклатури й асортименту вітчизняних товарів на ринку споживчих товарів;
- ✦ нівелювання національних звичаїв та традицій призводить до зниження національної гідності населення, що негативно впливає на його емоційний стан.

Таким чином, глобальна економіка має як позитивні, так і негативні наслідки, які впливають на такі напрями розвитку, як: економічний, соціальний, екологічний та енергетичний. На рис. 1 наведено структурно-логічну схему виділення соціальної відповідальності із загального впливу глобальної економіки.

З рис. 1 видно, що найбільш вразливим напрямом розвитку країн, який залежить від глобальної економіки, є соціальний розвиток.

Для того, щоб знизити, або навіть ліквідувати негативні наслідки глобальної економіки, нами роз-

роблено структурно-логічну схему процесу соціалізації як «одного із основоположних соціальних процесів, що забезпечує повноправне існування людини всередині суспільства» [12] (рис. 2).

З рис. 2 витікає, що негативні наслідки, які виникають під впливом дії глобальної економіки, викликають появу соціальних наслідків, котрі потребують впровадження соціального захисту.

Питанню соціального захисту присвячено багато наукових статей як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Серед них проф. М. І. Бондар [13] виділяє таких: В. Лукашикевич, Ю. Маршавін, М. Руженський, К. Слюсаренко, І. Смирнова, Ю. Стельмащук та багато інших. Однак у працях цих науковців розглядаються проблеми соціального захисту населення з боку держави та, як зазначає М. І. Бондар [13], не приділяється увага джерелам фінансування соціального захисту. При цьому він правильно зазначає, що в наукових статтях немає єдиного трактування понять «соціальний захист» і «соціальне забезпечення» [13]. Тому в даній науковій статті під терміном «соціальний захист» будемо розуміти систему заходів щодо ліквідації соціальних наслідків впливу глобальної економіки на всіх рівнях управління (макро-, мезо-, мікро-).

Як стверджує М. Копетюк [14], під терміном «соціальне забезпечення» «слід розуміти окрему складову системи соціального захисту населення країни, яка являє собою комплекс соціальних виплат певним категоріям громадян, що здійснюються відповідно до чинного законодавства за рахунок коштів бюджетів. Тобто, поняття «соціальне забезпечення» є складовою дефініції «соціальний захист» [14, с. 68]. При цьому ряд фахівців (М. Копетюк [14], М. Бондар

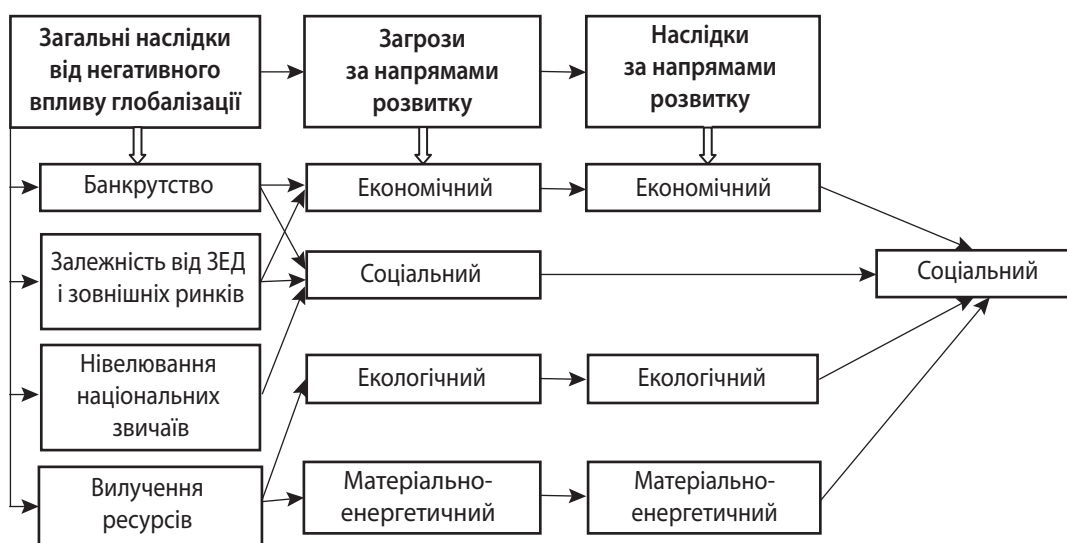

Рис. 1. Структурно-логічна схема впливу глобальної економіки на соціальну відповідальність суб'єктів господарювання

Джерело: сформовано на основі [10, с. 49–50; 11, с. 342].

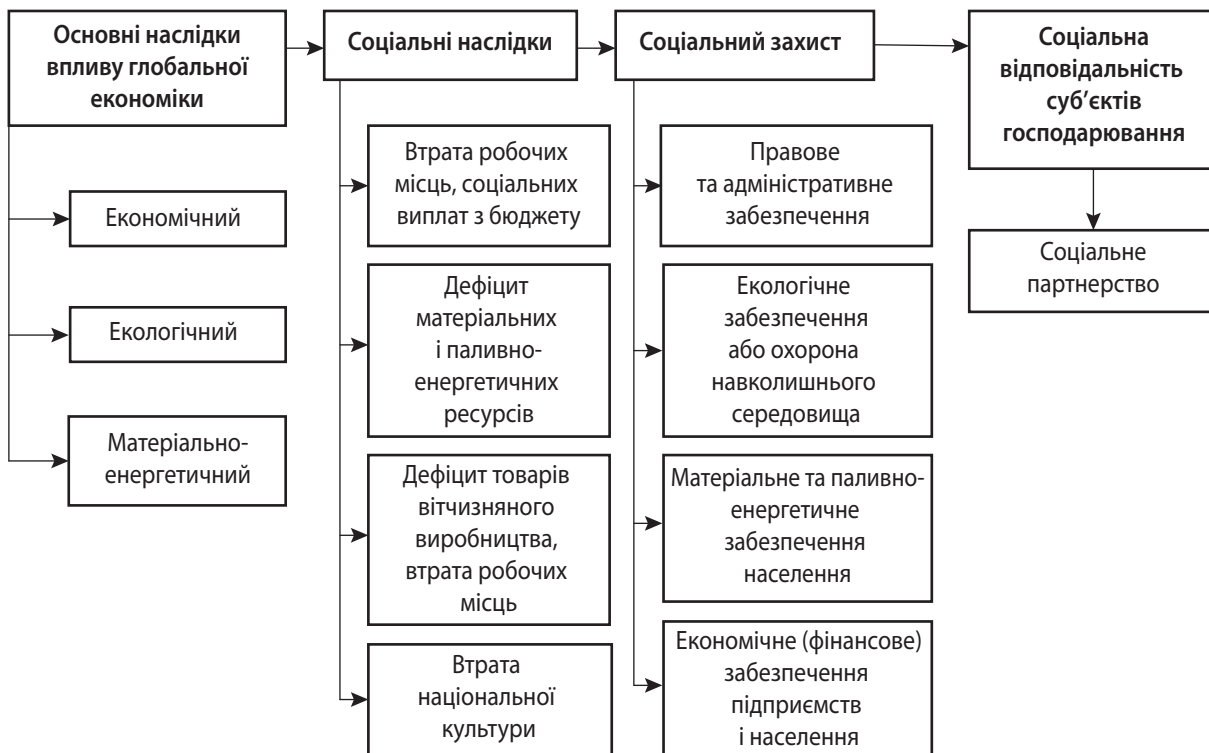

Рис. 2. Структурно-логічна схема виникнення соціальної відповідальності суб'єктів господарювання в умовах глобальної економіки

Джерело: сформовано на основі [10–12].

[13], П. Спікер [15, с. 281], Г. Лопушняк [16, с. 284]) використовують його тільки з точки зору фінансового забезпечення населення державою.

Розглядаючи питання соціального забезпечення, Б. Стичинський [17], а пізніше І. Белова та Н. Семенишена [19] зазначають, що до предмета права соціального забезпечення доцільно віднести такі «види розподільчих відносин: забезпечення пенсіями; забезпечення допомогою різних категорій громадян; соціальне обслуговування осіб похилого віку й непрацездатних громадян; безплатне медичне обслуговування й лікування; санаторно-курортне лікування; соціальна допомога сім'ям, які мають дітей; забезпечення житлом за рахунок державного чи комунального житлового фонду; надання освітніх послуг; надання безплатної чи пільгової можливості користуватися досягненнями культури» [19, с. 96]. В. Москаленко виділяє «головні складові соціального захисту: 1) пенсійне забезпечення та забезпечення на випадок безробіття; 2) грошова допомога сім'ям; 3) різні форми соціальної допомоги та соціальних послуг (догляд за людьми похилого віку, інвалідами, опіка над сиротами)» [20, с. 43].

Отже, І. Белова та Н. Семенишена «під соціальним забезпеченням розуміють заходи матеріальної підтримки особи та сім'ї з боку держави і суспільства. До системи соціального захисту слід віднести також

соціальні нормативи – гарантовані державою мінімальні рівні винагороди за працю, стипендіального та соціального забезпечення» [19, с. 102].

На основі проведеного дослідження нами пропонується соціальний захист розглядати за двома напрямками – захист, що здійснює підприємство, та захист, який проводять регіон і держава. Тому соціальний захист має охоплювати забезпечення за такими групами: правове й адміністративне забезпечення; економічне (фінансове); екологічне або охорона навколишнього середовища; матеріальне та паливно-енергетичне; медичне (рис. 3).

Але соціальний захист, що проводить підприємство, відрізняється від державного рівня, оскільки базується як на нормативно-законодавчій базі держави, регіону, так і на адміністративно-розпорядчих актах самого підприємства.

Економічне забезпечення соціального захисту з боку підприємства також відрізняється від фінансового забезпечення країни, оскільки останнє розглядає особливості фінансування соціальних програм на рівні державного та місцевих бюджетів. Натомість економічне забезпечення соціального захисту підприємства спрямоване на збільшення його дохідності та прибутковості з метою акумуляції додаткових джерел фінансування соціальних програм підприємства.

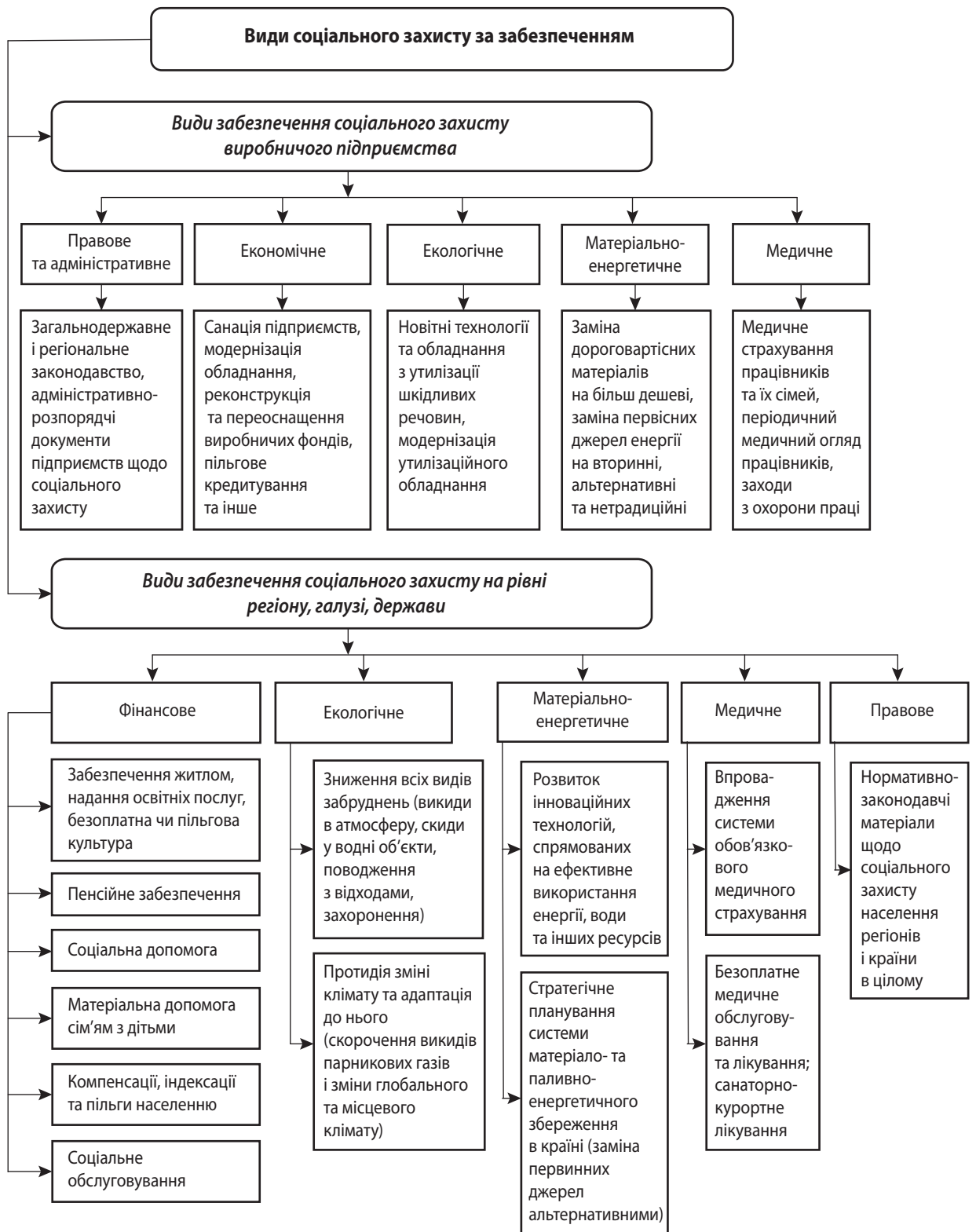

Рис. 3. Структура соціального захисту за видами та групами забезпечення

Джерело: авторська розробка.

Екологічне забезпечення підприємства та країни направлено на зниження шкідливих викидів, впровадження новітніх технологій та обладнання з охорони навколишнього середовища. До цих екологічних заходів на рівні регіонів та країни додаються заходи щодо захоронення шкідливих відходів, про-

тидії зміні клімату та адаптації до нього (скорочення викидів парникових газів і врахування прогнозів зміни глобального та місцевого клімату).

Матеріально-енергетичне забезпечення на рівні підприємства стосується економії витрат на матеріальні та паливно-енергетичні ресурси і включає по-

шук більш дешевих матеріалів, застосування вторинних, нетрадиційних і альтернативних джерел енергії, які підприємство може використовувати для потреб персоналу.

На рівні держави та регіонів матеріально-енергетичне забезпечення соціального захисту стосується закупівлі на державному рівні матеріалів, палива, енергії за доступними цінами з метою безперервного забезпечення всіх суб'єктів господарювання та населення.

Медичне забезпечення на підприємстві охоплює медичне страхування працівників та їх сімей, періодичний медичний догляд працівників, заходи з охорони праці, а на рівні країни та регіонів – впровадження системи обов'язкового медичного страхування, безоплатне медичне обслуговування та лікування; санаторно-курортне лікування та ін.

ВИСНОВКИ

На основі систематизації наукових праць і досвіду фахівців нами наведено схему впливу негативних наслідків глобалізації на соціальний захист працівників і населення; проведено уточнення видів соціального забезпечення за рівнями управління – макро-, мезо- і мікрорівень; зп групами забезпечення – правове, економічне (фінансове), екологічне, матеріально-енергетичне та медичне. Розглянуто кожну групу забезпечення за основними інструментами (заходами), які доцільно використовувати задля впровадження соціального захисту й оцінки соціальної відповідальності суб'єктів господарювання всіх рівнів управління.

Для підвищення результативності соціальної відповідальності підприємств потрібне ефективне управління нею, тому в подальших дослідженнях доцільно розробити концептуальні основи щодо її механізму, складових та інструментів. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Кукарцев О. Дослідження і теоретизування глобалізації: до історії питання. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2014. Вип. 26. С. 27–31.
2. Пітулей В. Глобалізація як визначальний феномен сучасності. *Вісник Прикарпатського університету. Серія «Філософські і психологічні науки»*. 2014. Вип. 18. С. 104–109.
3. Навроцька Н. А. Зміст процесів економічної глобалізації. *Наукові праці НДФІ*. 2012. № 3. С. 97–102. URL: http://npndf.org.ua/docs/NP_12_03_097_uk.pdf
4. Доброєр Н. В. Феномен глобалізації в сучасній культурі. *Культура народів Причорномор'я*. 2013. № 262. С. 145–148. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/92436/36-Dobroier.pdf?sequence=1>
5. Старостіна А., Кравченко В. Сутність та практичне застосування методики конструювання категоріального апарату економічної науки (на прикладі

- понять «глобалізація» та «підприємницький ризик»). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка»*. 2011. Вип. 128. С. 5–10.
6. Глобальна економіка: навч. посіб. / Вдовенко Н. М., Богач Л. В., Гераймович В. Л. та ін. Київ : НУБіП України, 2017. 319 с.
7. Мартинов А. Історія глобалізації: методологічні підходи та історіографія проблеми. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. 2017. Вип. 26. С. 59–79. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Martynov_Andrii/Istoriia_hlobalizatsii_metodolohichni_pidkhody_ta_istoriografia_problemy.pdf
8. Карасьова Н. А. Глобалізація світового господарства та її сучасні характеристики. *Інноваційна економіка*. 2015. № 1. С. 28–32.
9. Довгаль О. В., Андрусів У. Я., Ткаліч О. В., Павленко О. С. Глобальна економіка : навч. посіб. Івано-Франківськ : ФОРМ Супрун В.П., 2019. 262 с.
10. Ковтун О. І., Куцик П. О., Башнянин Г. І. Глобальна економіка : підручник. Львів : Видавництво ЛКА, 2014. 704 с.
11. Подрез О. І. Інструменти управління сталим розвитком промислового підприємства: теорія та практика. *Бізнес Інформ*. 2019. № 2. С. 340–347. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-2-340-347>
12. Універсальний словник-енциклопедія. 4-те вид. / Ред. рада: М. Попович (голова) та ін. ; Львів : Тека, 2006. 1432 с.
13. Бондар М. І. Соціальне забезпечення та соціальний захист в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-10>
14. Колетюк М. Нормативно-правові аспекти визначення понять «соціальний захист» і «соціальне забезпечення». *Історико-правовий часопис*. 2019. № 1. С. 66–69. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/16437/1/15.pdf>
15. Спікер П. Соціальна політика: теми та підходи. Київ : Фенікс, 2000. 400 с.
16. Лопушняк Г. С. Соціальний захист населення: теоретична концептуалізація та особливості державного управління. *Теорія та практика державного управління*. 2011. Вип. 2. С. 277–284.
17. Стичинський Б. Право соціального забезпечення: проблеми становлення і розвитку. *Право України*. 2002. № 6. С. 85–89.
18. Орловський О. Я., Боднарук М. І. Сучасне право соціального забезпечення: концептуальні підходи до поняття та сутності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. Вип. 3. С. 49–53. DOI: <https://doi.org/10.32837/ruuv.v0i38.895>
19. Белова І. М., Семенишена Н. В. Суть, основні напрями та функції соціального захисту населення. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка. Серія «Економічні науки»*. 2021. Вип. 34. С. 92–107. DOI: <https://doi.org/10.37406/2706-9052-2021-1-11>
20. Москаленко В. В. Сутність соціального захисту та його місце в політиці соціальної держави. *Наукові записки НАУКМА. Серія «Політичні науки»*. 2003. Т. 21. С. 41–44. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7b7383f3-3a98-4e59-9dfe-642be43d96ee/content>

REFERENCES

- Belova, I. M., and Semenyshena, N. V. "Sut, osnovni napriamy ta funktsii sotsialnoho zakhystu naselennia" [Essence, Main Directions and Functions of Social Protection of the Population]. *Podilskyi visnyk : silske hospodarstvo, tekhnika, ekonomika. Seriya «Ekonomichni nauky»*, no. 34 (2021): 92-107. DOI: <https://doi.org/10.37406/2706-9052-2021-1-11>
- Bondar, M. I. "Sotsialne zabezpechennia ta sotsialnyi zakhyst v Ukraini" [Social Security and Social Protection in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 34 (2021). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-10>
- Dobroier, N. V. "Fenomen hlobalizatsii v suchasni kulturi" [The Phenomenon of Globalization in Modern Culture]. *Kultura narodov Prichernomya*, no. 262 (2013): 145-148. <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/92436/36-Dobroier.pdf?sequence=1>
- Dovhal, O. V. et al. *Hlobalna ekonomika* [Global Economy]. Ivano-Frankivsk: FOP Cuprun V.P., 2019.
- Karasyova, N. A. "Hlobalizatsiia svitovoho hospodarstva ta yii suchasni kharakterystyky" [Globalization of World Economy and Its Modern Characteristics]. *Innovatsiina ekonomika*, no. 1 (2015): 28-32.
- Kopetiuk, M. "Normatyvno-pravovi aspekty vyznachennia poniat «sotsialnyi zakhyst» i «sotsialne zabezpechennia»" [Definition of the Concepts of «Social Protection» and «Social Security»: Normative-Legal Aspect]. *Istoryko-pravovyi chasopys*, no. 1 (2019): 66-69. <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/16437/1/15.pdf>
- Kovtun, O. I., Kutsyk, P. O., and Bashnianyn, H. I. *Hlobalna ekonomika* [Global Economy]. Lviv: Vydavnytstvo LKA, 2014.
- Kukartsev, O. "Doslidzhennia i teoretyzuvannia hlobalizatsii: do istorii pytannia" [The Globalization Studies and Theorisation: To the History of Issue]. *Ukrainska natsionalna ideia: realii ta perspektyvy rozvytku*, no. 26 (2014): 27-31.
- Lopushniak, H. S. "Sotsialnyi zakhyst naselennia: teoretychna kontseptualizatsiia ta osoblyvosti derzhavnoho upravlinnia" [Social Protection of the Population: Theoretical Conceptualization and Features of Public Administration]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, no. 2 (2011): 277-284.
- Martynov, A. "Istoriia hlobalizatsii: metodolohichni pidkhody ta istoriografii problemy" [The History of Globalization: Methodological Approaches and Historiography of the Problem]. *Mizhnarodni zviazky Ukrainy: naukovy poshuky i znakhidky*, iss. 26 (2017): 59-79. https://shron1.chtyvo.org.ua/Martynov_Andrii/Istoriia_hlobalizatsii_metodolohichni_pidkhody_ta_istoriografii_problemy.pdf
- Moskalenko, V. V. "Sutnist sotsialnoho zakhystu ta yoho mistse v politytsi sotsialnoi derzhavy" [The Essence of Social Security and Its Place in Social State Policy]. *Naukovi zapysky NaUKMA. Seriya «Politychni nauky»*, vol. 21 (2003): 41-44. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7b7383f3-3a98-4e59-9dfe-642be43d96ee/content>
- Navrotska, N. A. "Zmist protsesiv ekonomichnoi hlobalizatsii" [Content of Economic Globalization Processes]. *Naukovi pratsi NDFI*, no. 3 (2012): 97-102. http://npndfi.org.ua/docs/NP_12_03_097_uk.pdf
- Orlovskiy, O. Ya., and Bodnaruk, M. I. "Suchasne pravo sotsialnoho zabezpechennia: kontseptualni pidkhody do poniattia ta sutnosti" [Modern Social Security Law: Conceptual Approaches to the Concept and Essence]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*, no. 3 (2021): 49-53. DOI: <https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i38.895>
- Pitulei, V. "Hlobalizatsiia yak vyznachalny fenomen suchasnosti" [Globalization as a Defining Phenomenon of Modernity]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Seriya «Filosofski i psykholohichni nauky»*, no. 18 (2014): 104-109.
- Podrez, O. I. "Instrumenty upravlinnia stalym rozvytkom promyslovoho pidpriemstva: teoriia ta praktyka" [The Instruments for Management of Sustainable Development of Industrial Enterprise: Theory and Practice of Application]. *Biznes Inform*, no. 2 (2019): 340-347. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-2-340-347>
- Spiker, P. *Sotsialna polityka: temy ta pidkhody* [Social Policy: Topics and Approaches]. Kyiv: Feniks, 2000.
- Starostina, A., and Kravchenko, V. "Sutnist ta praktychne zastosuvannia metody konstruiuvannia katehorialnoho aparatu ekonomichnoi nauky (na prykladi poniat «hlobalizatsiia» ta «pidpriemnytskyi ryzyk»)" [The Essence and Practical Application of the Method of Construction of the Categorical Apparatus of Economic Science (On the Example of the Concepts "Globalization" and "Entrepreneurial Risk")]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya «Ekonomika»*, no. 128 (2011): 5-10.
- Stychynskiy, B. "Pravo sotsialnoho zabezpechennia: problemy stanovlennia i rozvytku" [The Law of Social Security: Problems of Formation and Development]. *Pravo Ukrainy*, no. 6 (2002): 85-89.
- Universalnyi slovnyk-entsyklopediia* [Universal Dictionary-encyclopedia]. Lviv: Teka, 2006.
- Vdovenko, N. M. et al. *Hlobalna ekonomika* [Global Economy]. Kyiv: NUBiP Ukrainy, 2017.